

SXEDIO.H10

16.2.1960: ΝΕΑ ΠΕΝΤΑΜΕΡΗΣ ΣΤΟ ΒΡΕΤΤΑΝΙΚΟ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ ΓΙΑ ΤΟ ΘΕΜΑ ΤΩΝ ΒΡΕΤΤΑΝΙΚΩΝ ΒΑΣΕΩΝ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ. ΣΚΛΗΡΕΣ ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΣΕΙΣ ΜΑΚΑΡΙΟΥ-ΒΡΕΤΤΑΝΩΝ ΓΙΑ ΤΙΣ ΒΑΣΕΙΣ

Το **1960** ήταν ο χρόνος καμπή για την Κύπρο. Η ανακήρυξη της ανεξαρτησίας της είχε ορισθεί για τις **19 Φεβρουαρίου**.

Αλλά μέχρι το τέλος του **1959**, παρά το γεγονός ότι είχε γίνει αρκετή προεργασία για τη μεταβίβαση της εξουσίας από τους Βρετανούς στους Κυπρίους, (εκλογή Προέδρου και αντιπροέδρου, διορισμός μεταβατικού υπουργικού συμβουλίου) το βασικότερο στοιχείο για την εγκαθίδρυση της νέας Δημοκρατίας δεν υπήρχε. Και αυτό ήταν η συμφωνία για την εγκαθίδρυση της, δηλαδή ο καθορισμός όλων εκείνων των νομικών και πρακτικών ρυθμίσεων που ήταν απαραίτητες για την ομαλή μετάβαση στο νέο πολιτικό καθεστώς.

Όλες οι προσπάθειες για διευθέτηση των διαφορών είχαν αποτύχει. Εκεί που υπήρχε χάσμα απόψεων ήταν το θέμα των Βρετανικών Βάσεων -και ιδιαίτερα η έκτασή τους- και των άλλων στρατιωτικών διευκολύνσεων που ζητούσε η Βρετανία.

Η εδαφική έκταση των βάσεων, το καθεστώς τους και οι άλλες διευκολύνσεις την ενδιέφεραν ιδιαίτερα. Στα απομνημονεύματά του, ο τότε πρωθυπουργός Χάρολντ Μακμίλλαν το διατύπωσε με κυνική σαφήνεια (Χάρολντ Μακμίλλαν, Ιππεύοντας την Θύελλα, έκδοση **1971**, σελ. **659**):

"... Η σκέψη μου στράφηκε, την άνοιξη του **1957** σε μια άλλη πιθανότητα, για την οποία υπήρχε σεβάσμια, ακόμα βιβλική εξουσιοδότηση. Θα μπορούσε η λύση που επινόησε ο Σολομών σε μια παρόμοια κατάσταση, να προταθεί σαν μια αποδεκτή διέξοδος από τις δυσκολίες μας; Η μήπως η απειλή της θα μπορούσε να φέρει τους διαμαχομένους σε μια αντίληψη της

πραγματικότητας. Αν η διχοτόμηση γινόταν μια πρακτική απάντηση, το μόνο που θα είχαμε να ενδιαφερθούμε ήταν το μέλλον της στρατιωτικής βάσης και εγκαταστάσεων μας στη Μέση Ανατολή για την υποστήριξη της δεξιάς πτέρυγας του ΝΑΤΟ".

Μέχρι τις αρχές του **1960**, παρά τις τόσες διεργασίες, δεν υπήρχε καμιά προοπτική συμφωνίας για τις τόσο σημαντικές για τη Βρετανία βάσεις. Έτσι τον Ιανουάριο, η βρετανική Κυβέρνηση πρότεινε τη συγκρότηση πενταμερούς διάσκεψης στο Λονδίνο, με τη συμμετοχή του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου, του Φαζίλ Κουτσιούκ και εκπροσώπων των Κυβερνήσεων Βρετανίας, Ελλάδας και Τουρκίας για άρση της εκκρεμότητας γύρω από το θέμα των βάσεων.

Φεύγοντας από τη Λευκωσία στις **13** Ιανουαρίου, ο Αρχιεπίσκοπος δήλωσε για την πενταμερή και τις προοπτικές της:

"Ανταποκρινόμενος εις προσκλησιν της Βρετανικής Κυβερνήσεως μεταβαίνω εις Λονδίον διαπνεόμενος από πνεύμα καλής θελήσεως και καλής πίστεως, αλλά συγχρόνως και σταθεράς αποφασιστικότητος διά την επικράτησιν του δικαίου.

Μολονότι κατά το διαρρεύσαν από της υπογραφής των Συμφωνιών διάστημα επετελέσθη σημαντική πρόοδος εις το πιο προπαρασκευαστικόν διά την συγκρότησιν της Κυπριακής Δημοκρατίας έργον, υφίστανται εν τούτοις εισέτι αρκετά θέματα προς ρύθμισιν,

Τα θέματα ταύτα πρέπει να επιλυθούν εν πνεύματι ειλικρινείας και δικαιοσύνης με πλήρη κατανόησιν των δικαιωμάτων και των συμφερόντων του Κυπριακού λαού.

Μία συμφωνία τότε μόνο έχει αξίαν και διάρκειαν, όταν εδράζεται επί της αμοιβαίας εκτιμήσεως και ειλικρινείας, και ανταποκρίνεται εις τα πραγματικά αισθήματα και συμφέροντα πάντων των ενδιαφερομένων.

Ελπίζω ότι εις την διάσκεψιν του Λονδίνου θα επικρατήση το πνεύμα τούτο της κατανοήσεως της

καλής θελήσεως και της δικαιοσύνης. Ως άλλωστε είναι σαφές, μόνον επί του πνεύματος τούτου δύνανται να τεθούν αι βάσεις της ομαλής λειτουργίας της κυπριακής Πολιτείας και να εξασφαλισθούν όλα εκείνα τα αγαθά δεδομένα τα οποία θα συντελέσουν εις την αρμονική και απρόσκοπτον συνεργασίαν πάντων των Κυπρίων και των συμμάχων τους".

(Μεταγλώττιση):

"Ανταποκρινόμενος σε πρόσκληση της Βρετανικής Κυβέρνησης μεταβαίνω στο Λονδίνο διαπνεόμενος από πνεύμα καλής θέλησης και καλής πίστης, αλλά συγχρόνως και σταθερής αποφασιστικότητας για την επικράτηση του δικαίου.

Μολονότι κατά το διάστημα που διέτρεψε από την υπογραφή των συμφωνιών επιτελέστηκε σημαντική πρόοδος στο προπαρασκευαστικό έργο για τη συγκρότηση της Κυπριακής Δημοκρατίας υφίστανται εν τούτοις ακόμη αρκετά θέματα προς ρύθμιση. Τα θέματα αυτά πρέπει να επιλυθούν σε πνεύμα ειλικρίνειας και δικαιοσύνης, με πλήρη κατανόηση των δικαιωμάτων και των συμφερόντων του Κυπριακού λαού.

Μια συμφωνία ότε μόνο έχει αξία και διάρκεια, όταν εδράζεται στην αμοιβία εκτίμηση της ειλικρίνειας και ανταποκρίνεται στα πραγματικά αισθήματα και συμφέροντα όλων των ενδιαφερομένων.

Ελπίζω ότι στη διάσκεψη του Λονδίνου θα επικρατήσει το πνεύμα αυτό της κατανόησης, της καλής θέλησης και της δικαιοσύνης. Οπως άλλωστε είναι σαφές, μόνον στο πνεύμα αυτό μπορούν να τεθούν οι βάσεις της ομαλής λειτουργίας της Κυπριακής Πολιτείας και να εξασφαλισθούν όλα εκείνα τα αγαθά δεδομένα, τα οποία θα συντελέσουν στην αρμονική και απρόσκοπτη συνεργασία όλων των Κυπρίων και των συμμάχων του".

Η Πενταετής άρχισε στο βρετανικό Υπουργείο Εξωτερικών στις **16** Ιανουαρίου. Τη Βρετανία, την Ελλάδα και την Τουρκία εκπροσωπούσαν οι υπουργοί των Εξωτερικών Λένοξ Μπόιντ, Ευάγγελος Αβέρωφ και

Φατίν Ζορλού.

Από την πρώτη μέρα της Πενταμερούς ο Αρχιεπίσκοπος βρέθηκε κάτω από έντονη πίεση να δεχθεί τις βρετανικές προτάσεις, με την απειλή της αναβολής της ανακήρυξης της Δημοκρατίας.

Η Βρετανία ζητούσε εδαφική έκταση γύρω στα **122** τετραγωνικά μιλια, δηλαδή γύρω στα **200** τετραγωνικά χιλιόμετρα.

Αυτό όμως δεν ήταν δυνατό να το αποδεχθεί ο Μακάριος με κανένα τρόπο μια και είχε προτείνει όπως γνώσθηκε αργότερα όπως η έκταση των βάσεων μην είναι πέραν των **99** τετραγωνικών μιλίων.

Μπροστά στο αδιέξοδο που δημιουργήθηκε, και που αφορούσε όχι μόνο την έκταση αλλά και όλα τα παρεμφερή θέματα, ο Αρχιεπίσκοπος ζήτησε αναβολή της ανακήρυξης της ανεξαρτησίας, για ένα μήνα, μέχρι τις **19** Μαρτίου.

Στην εξέλιξη της η Πενταμερής έγινε ουσιαστικά διμερής, με κύριους διαπραγματευτές της Βρετανία και τον Αρχιεπίσκοπο Μακάριο. Αλλά και πάλι, παρά την επίτευξη συμφωνίας πάνω σε μερικά θέματα, δεν κατέστη δυνατό να βρεθεί συμβιβασμός και η διάσκεψη έληξε στις **28** Ιανουαρίου χωρίς αποτέλεσμα.

Ωστόσο στη νέα Πενταμερή ξεκαθάρισαν οι απόψεις, γεγονός που διευκόλυνε τις διαπραγματεύσεις που ακολούθησαν.

Επιστρέφοντας στην Κύπρο στις **30** Ιανουαρίου **1960** ο Μακάριος καθόρισε τα σημεία διαφωνίας που εξακολουθούσαν να υπάρχουν:

Η Διάσκεψις του Λονδίνου μολονότι δεν απέληξεν εις συμφωνίαν, υπήρξε χρήσιμος κατά τούτο, ότι συνέβαλεν εις την αποσαφήνισιν αρκετών ζητημάτων και εις την διαπίστωσιν των υφισταμένων διαφωνιών. Κατά την διάσκεψιν και τας συνομιλίας, αίτινες επακολούθησαν, εξητάσθησαν όλα τα προκύπτοντα εκ των συμφωνιών της Ζυρίχης και του Λονδίνου θέματα ως και της εκτάσεως της πολιτικής διοικήσεως και του οικονομικού καθετώτος των υπό

βρετανικήν κυριαρχίαν εν τη Νήσω περιοχών των βάσεων, το θέμα των τοποθεσιών, τας οποίας θα εξασφαλίση βάσει των Συμφωνιών η Κυπριακή Δημοκρατία εις τας εν Κύπρω Βρετανικάς δυνάμεις, το θέμα της μεταβιβάσεως ακινήτου περιουσίας και το θέμα των οικονομικών υποχρεώσεων και της οικονομικής αρωγής της βρετανικής κυβερνήσεως προς την Κυπριακήν Δημοκρατίαν.

Επί αρκετών εκ των θεμάτων τούτων ελήφθησαν εκ συμφώνου οριστικά αποφάσεις. Υφίσταται εν τούτοις διάστασις γνώμων επί του θέματος της πολιτικής διοικήσεως των υπό βρετανικήν κυριαρχίαν περιοχών των βάσεων και της εδαφικής εκτάσεως τούτων. Εισηγήθημεν εις την Βρετανικήν Κυβέρνησιν λεπτομερές σχέδιον περί του τρόπου πολιτικής διοικήσεως των περιοχών των βάσεων, ώστε η Νήσος να διατηρήση την πολιτικήν και οικονομικήν αυτής ενότητα. Από Βρετανικής πλευράς υπεβλήθη έτερον σχέδιον, το οποίον όμως δεν εκρίναμεν ως ικανοποιητικόν. Ως προς την έκτασιν των βάσεων δεν επείσθημεν διά ποίον λόγον θα έπρεπε να αποστώμεν της αρχικής θέσεως μας".

(Μεταγλώττιση):

"Η διάσκεψη του Λονδίνου, παρόλον ότι δεν απέληξε σε συμφωνία, υπήρξε χρήσιμη και κατά το ότι συνέβαλε στην αποσαφήνιση αρκετών ζητημάτων και στη διαπίστωση των υφισταμένων διαφωνιών. Κατά τη διάσκεψη και τις συνομιλίες, οι οποίες επακολούθησαν, εξετάστηκαν όλα τα θέματα που απορρέουν από τις Συμφωνίες της Ζυρίχης και του Λονδίνου, όπως εκείνο της έκτασης της πολιτικής διοίκησης και του οικονομικού καθεστώτος των περιοχών των βάσεων που θα είναι υπό βρετανική κυριαρχία, το θέμα των τοποθεσιών, τις οποίες θα εξασφαλίσει με βάση τις συμφωνίες η Κυπριακή Δημοκρατία στις βρετανικές δυνάμεις στην Κύπρο, το θέμα μεταβίβασης ακίνητης περιουσίας, το θέμα της εθνικότητας ως και το θέμα των οικονομικών υποχρεώσεων και της οικονομικής βοήθειας της

βρετανικής Κυβέρνησης προς την Κυπριακή Δημοκρατία.

Σε αρκετά από τα θέματα αυτά λήφθηκαν εκ συμφώνου οριστικές αποφάσεις. Υφίσταται εν τούτοις διάσταση γνώμών στο θέμα της πολιτικής διοίκησης των περιοχών των βάσεων που θα είναι υπό βρετανική κυριαρχία και της εδαφικής τους έκτασης.

Εισηγήθηκαμε στη βρετανική Κυβέρνηση λεπτομερές σχέδιο για τον τρόπο πολιτικής διοίκησης των περιοχών των βάσεων, ώστε η Νήσος να διατηρήσει την πολιτική και οικονομική της ενότητα. Από Βρετανικής πλευράς υποβλήθηκε άλλο σχέδιο, το οποίο όμως δεν κρίναμε ικανοποιητικό. Ως προς την έκταση των βάσεων δεν πειστήκαμε για ποιο λόγο θα έπρεπε να αποστώμεν από την αρχική μας θέση".

Τις αρχικές του θέσεις ο Αρχιεπίσκοπος είχε εξηγήσει την προηγούμενη ημέρα με δηλώσεις του στο Λονδίνο:

"Επί του ζητήματος των υπό Βρετανική κυριαρχία περιοχών των βάσεων αι προτάσεις μας είναι λογικά και συνάδουσι προς τας Συμφωνίας του Λονδίνου. Αύται προνοούν όπως η Βρετανική κυριαρχία καλύπτει όχι μόνον τας περιοχάς των υφισταμένων στρατιωτικών εγκαταστάσεων εκ 12 τετραγωνικών μιλίων, αλλ' επίσης χώραν κινήσεως και εδάφη συγκοινωνίας ήτοι η έκτασις τριπλασιάζεται. Επί πλέον προσεφέρθημεν να ικανοποιήσωμεν απάσας τας στρατιωτικές ανάγκας εντός του υπολοίπου εδάφους μέχρι της περιμέτρου του αγγλικού σχεδίου ίνα εξασφαλίζωνται άλλαι στρατιωτικάί ανάγκαι διά διευκόλυνσιν επί του εδάφους της Δημοκρατίας".

(Μεταγλώττιση)

"Στο ζήτημα των υπό βρετανική κυριαρχία περιοχών των βάσεων, οι προτάσεις μας είναι λογικές και συνάδουν προς τις Συμφωνίες του Λονδίνου. Αυτές προνοούν όπως η βρετανική κυριαρχία καλύπτει όχι μόνο τις περιοχές των υφιστάμενων στρατιωτικών εγκαταστάσεων, από 12 τετραγωνικά μίλια, αλλά

επίσης χώρο κίνησης και εδάφη συγκινωνίας, δηλαδή η έκταση τριπλασιάζεται. Επί πλέον προσφερθήκαμε να ικανοποιήσουμε όλες τις λογικές στρατιωτικές ανάγκες μέσα στο υπόλοπο έδαφος της Δημοκρατίας".

Ο Αρχιεπίσκοπος δεν παρέλειψε να υποδείξει ότι σε μια συμφωνία, κοντά στις Κυπριακές επιδιώξεις, θα εξασφαλιζόνταν οι φιλικές σχέσεις μεταξύ των κυπριακών αρχών και εκείνων των βρετανικών βάσεων.

"Θέλομεν φιλίαν εν ελευθερία και όχι αιτίαν προστριβών", είπε.

Στις 4 Φεβρουαρίου η Βρετανική Κυβέρνηση έστειλε στην Κύπρο τον υφυπουργό Αποικιών Τζούλιαν Εϊμερι για να συνεχίσει τις συνομιλίες. Η επίσκεψη του είχε προγραμματισθεί να κρατήσει μια εβδομάδα περίπου, με την ελπίδα ότι στο διάστημα αυτό θα μπορούσε να επιτευχθεί συμφωνία. Μετά από τέσσερις ημέρες, όμως προέκυψε νέο αδιέξοδο και το ανακοίνωσε ο Αρχιεπίσκοπος στις 8 Φεβρουαρίου.

"Η επιμονή εν τούτοις, της βρετανικής Κυβερνήσεως επί περιοχής εκτεινομένης πέραν των προνοιών της διακηρύξεως του Λονδίνου ωδήγησεν εις την παρούσαν διαφωνίαν.

Αντιλαμβανόμεθα ότι η Βρετανική Κυβέρνησις προτίθεται να αναβάλη την ημερομηνίαν της ανακηρύξεως της Ανεξαρτησίας πέραν της 19ης προσεχούς Μαρτίου.

Εκ μέρους ημών επετελέσθη παν ό,τι απήτει η Συμφωνία του Λονδίνου. Διαφωνούμεν όθεν με τοιαύτην αναβολήν, ως μη συνάδουσαν προς τας συμφωνίας Ζυρίχης- Λονδίνου εις τας οποίας εμμένομεν και διά την πλήρη εφαρμογήν τω οποίων θα συνεχίσωμεν εργαζόμενοι.

Απευθύνομεν έκκλησιν προς τον Κυπριακόν λαόν όπως αντιμετώπιση την παρούσαν κατάστασιν με ψυχραιμίαν και αυτοσυγκράτησιν".

(Μεταγλώττιση)

"Η επιμονή της βρετανικής Κυβέρνησης σε περιοχή που εκτείνεται πέρα από τις πρόνοιες της Διακήρυξης του Λονδίνου οδήγησε στην παρούσα διαφωνία.

Αντιλαμβανόμαστε ότι η Βρετανική Κυβέρνηση προτίθεται να αναβάλει την ημερομηνία της ανακήρυξης της Ανεξαρτησίας πέραν της 19ης προσεχούς Μαρτίου.

Από μέρους μας επιτελέστηκε κάθε τι που απαιτούσε η συμφωνία του Λονδίνου. Διαφωνούμε, λοιπόν, με τέτοια αναβολή, γιατί δεν συνάδει προς τις Συμφωνίες Ζυρίχης-Λονδίνου στις οποίες εμμένομεν και για την πλήρη εφαρμογή των οποίων θα συνεχίζουμε να εργαζόμαστε.

Απευθύνουμε έκκληση προς τον κυπριακό λαό, όπως αντιμετωπίσει την παρούσα κατάσταση με ψυχραιμία και αυτοσυγκράτηση".

Τα σημεία της διαφωνίας διαφώτισε περισσότερο ο εκλελεγμένος αντιπρόεδρος Φαζίλ Κουτσιούκ που ενεργούσε μάλλον ως "μεσολαβητής", παρά ως μέλος της Κυπριακής Μεταβατικής Κυβέρνησης.

Σε δηλώσεις την ίδια μέρα εξηγούσε γιατί δημιουργήθηκε το αδιέξοδο:

"Οι συνομιλίες άρχισαν και συνεχίστηκαν μέσα σε φιλικότατη ατμόσφαιρα και σε φιλικότατο τόνο, πολλή δε πρόοδος επιτεύχθηκε στις λεπτομέρειες της διοίκησης των εν λόγω περιοχών επίσης και στον τρόπο και το ποσό της οικονομικής βοήθειας την οποία η Κυβέρνηση της Αυτής Μεγαλειότητας θα αναλάμβανε να δώσει στην Κύπρο σε σχέση προς τις διευκολύνσεις οι οποίες θα παρέχονταν σ' αυτήν από την Κύπρο.

Εν τούτοις προέκυψε αδιέξοδο στο ζήτημα της έκτασης των περιοχών των βάσεων. Ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος ισχυριζόταν ότι δεν υπήρχε λόγος, για τον οποίο οι περιοχές των βάσεων έπεπε να υπερβαίνουν τα 40 τετραγωνικά μίλια. Η βρετανική Κυβέρνηση, αφ'ετέρου, αρνείτο να μειώσει την απαίτηση της γύρω

στα 120 τετραγωνικά μίλια.

Προς τον σκοπό εξεύρεσης λύσης του αδιεξόδου προσπάθησα να εξασφαλίσω συμβιβαστική συμφωνία (και) παρακάλεσα τον Αρχιεπίσκοπο να συμφωνήσει σε αύξηση, και τους Βρετανούς σε μείωση, της περιοχής υπό συζήτηση. Δυστυχώς οι προσπάθειες μου δεν βρήκαν απήχηση. Ακολούθως προσφέρθηκα να ενεργήσω ως μεσολαβητής και κατά την τελευταία συνεδρία μας της 8 Φεβρουαρίου υπέβαλα ορισμένες χρήσιμες προτάσεις προς τις δύο πλευρές, οι λεπτομέρειες των οποίων μπορούσαν να συζητηθούν περαιτέρω.

Αλλά ενώ ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος δεν έφερε ένσταση σε αυτές, η Βρετανική πλευρά δεν φαινόταν να τους ευνοεί. Τρεις ώρες αργότερα εκδόθηκε ανακοίνωση από το Κυβερνείο πριν ή προηγουμένως ζητηθεί η γνώμη μου για τη φρασεολογία και το περιεχόμενο της.

Η ανακοίνωση ανέφερε ότι "δεν κατέστη δυνατό να επιτευχθεί συμφωνία". Δεν μπορώ να αποφύγω τη σκέψη ότι η Κυβέρνηση ενήργησε πολύ βεβιασμένα επί του ζητήματος με το να εκδώσει ανακοινωθέν καθ'ον χρόνο νέες προτάσεις, οι οποίες μπορούσαν κάλλιστα να αποτελέσουν τη βάση περαιτέρω εποικοδομητικών συζητήσεων μεταξύ των ενδιαφερομένων είχαν τεθεί ενώπιον της.

Επιλαμβάνομαι της ευκαιρίας αυτής να εκφράσω την αποδοκιμασία μου για την αναβολή της ανακήρυξης της Κύπρου σε ανεξάρτητη Δημοκρατία και να επαναλάβω τη διαρκή επιθυμία της τουρκικής κοινότητας, όπως εφαρμοσθούν οι συμφωνίες της Ζυρίχης και του Λονδίνου το συντομότερο.

Απευθύνω έκκληση τόσο προς την τουρκική όσο και την ελληνική κοινότητα να μην εκδηλώσουν απελπισία, αλλά να εξακολουθήσουν την καθημερινή εργασία τους ήρεμα και χωρίς αδημονία, μέχρις ότου εξευρεθεί έντιμη λύση του προβλήματος της Κύπρου και προσεύχομαι και ελπίζω ότι δεν θα βραδύνει για πολύ".

Ο Εΐμερι γύρισε στο Λονδίνο και τις συνομιλίες συνέχισαν στην Κύπρο ο Αρχιεπίσκοπος

και ο Κυβερνήτης Σερ Χιου Φουτ.

Αλλά στις **15** Φεβρουαρίου, το βρετανικό υπουργείο Εξωτερικών με δημόσια δήλωση του ανέφερε ότι η βρετανική Κυβέρνηση δεν δεχόταν εδαφική έκταση κάτω από τα **120** μίλια.

Αυτό προκάλεσε την αντίδραση του Αρχιεπισκόπου που καταδίκασε την Βρετανική δήλωση την επομένη λέγοντας ότι η δήλωση αυτή αποτελεί εκπληκτική παραγνώριση των όσων διαμείφθηκαν μεταξύ του υφυπουργού των Αποικιών κ. Εϊμερι και εμένα, κατόπιν της συμβιβαστικής πρότασης του δρος Κουτσιούκ για έκταση **80** τετραγωνικών μιλίων.

Ο Μακάριος πρόσθεσε ότι η πρόταση αυτή έτυχε ευμενούς προσοχής και από τις δυο πλευρές και ξανάρχισαν οι συνομιλίες και Εϊμερι παρέτεινε για λίγο τη διαμονή του εδώ. Είπε ακόμη ότι σε ερώτηση του Εϊμερι εάν θα δεχόταν την πρόταση του δρος Κουτσιούκ σε συνάρτηση με τις βρετανικές προτάσεις για τη διοίκηση των βάσεων και της οικονομικής βοήθειας, δήλωσε ότι δεν μπορούσε να δεχθεί την πρόταση χωρίς ικανοποιητικό διακανονισμό των θεμάτων αυτών.

"Η χθεσινή δήλωση του Βρετανικού υπουργείου των Εξωτερικών η οποία δημιουργεί κατάσταση επαναφοράς την τοποθέτηση πριν από τις εν λόγω συνομιλίες, δεν συντελεί καθόλου στην εξεύρεση λύσης", κατέληξε ο Μακάριος.

Στις **23** Φεβρουαρίου ο Τζούλιαν Εϊμερι ξαναγύρισε στη Λευκωσία για να συνεχίσει τις συνομιλίες. Η πρόοδος ήταν μικρή και το μόνο που επιτεύχθηκε σε ένα μήνα ήταν συμφωνία για το καθεστώς της ΝΑΑΦΙ, του προμηθευτικού οργανισμού των βρετανικών δυνάμεων που θα παρέμεναν στις βάσεις.

Το νέο αδιέξοδο προκάλεσε νέα αναβολή της ανακήρυξης της Δημοκρατίας και ο Αρχιεπίσκοπος απείλησε ανοικτά ότι θα καλούσε το λαό σε πολιτική ανυπακοή, αν η βρετανική Κυβέρνηση συνέχιζε την τακτική της. Σε ομιλία του με την ευκαιρία γιορτασμού για την επέτειο της **1ης** Απριλίου

προειδοποίησε:

" Ίσως όμως ένα ερώτημα να απασχολή όλων την σκέψιν. Αι συμφωνίαι υπεγράφησαν προ ενός και πλέον έτους. Προεβλέπετο τότε ημερομηνία εγκαθιδρύσεως της Κυπριακής Δημοκρατίας, η 19η παρελθόντος Φεβρουαρίου. Η ημερομηνία ανεβλήθη ήδη επ' άοριστον. Πότε η αοριστία αυτή θα λάβη τέλος; Δεν γνωρίζομεν τι σκέπτονται οι Άγγλοι. Σφάλλονται όμως, αν νομίζουν ότι με ατέρμονας συζητήσεις και συνεχείς αναβολάς της ανακηρύξεως της ανεξαρτησίας θα δυνηθούν να επιτύχουν επιβολήν των όρων των. Απατώνται επίσης, αν νομίζουν ότι ο χρόνος, η ανεργία και η οικονομική δυσπραγία του λαού μας, αποτελούν δι' αυτούς σύμμαχον εις την προσπάθειαν των, όπως επιτύχουν εις παραλόγους αξιώσεις.

Άλλά τι θα πράξωμεν εάν οι Άγγλοι μη επιτυγχάνοντες εις τας αξιώσεις των επιδιώξουν να παρατείνουν επί μακράν τας συνομιλίας ή τερματίζοντες αυτάς θελήσουν να συνεχίσουν επ' άοριστον την εν Κύπρω παραμονήν των;

Νομίζομεν ότι είναι πολύ αργά διά να επιτύχουν παράτασιν του αποικιακού καθεστώτος επί της Κύπρου.

Το αποικιακόν καθεστώς ήδη κατελύθη και δεν δύναται πλέον να αναβιώση. Αν αι συνομιλίας μας δεν καταλήξουν προσεχώς εις συμφωνίαν, συνεχιζομένου ούτω του αδιεξόδου, τότε θα ευρεθώμεν εις την ανάγκην να καλέσωμεν τον λαόν εις πολιτικήν ανυπακοήν προς την Βεττανικήν Κυβέρνησιν. Και θα αναλάβωμεν αγώνα να εγκαθιδρύσωμεν οι ίδιοι την Κυπριακήν Δημοκρατίαν, η οποία θα λειτουργήση βάσει του επί των συμφωνιών της Ζυρίχης και του Λονδίνου επεξεργασθέντος συντάγματος. Αποτελεί τούτο πραξικόπημα; Οχι, απαντώμεν. Αποτελεί εφαρμογήν των Συμφωνιών, τας οποίας οι Άγγλοι δεν δύνανται να αγνοήσουν ή να ανατρέψουν".

(Μεταγλώττιση)

"Ίσως όμως ένα ερώτημα να απασχολεί τη σκέψη όλων. Οι συμφωνίες υπεγράφησαν πριν από ένα και πλέον έτος. Προβλεπόταν τότε ημερομηνία εγκαθίδρυσης της Κυπριακής Δημοκρατίας, η 19η παρελθόντος Φεβρουαρίου. Η ημερομηνία αναβλήθηκε ήδη επ' αόριστον. Πότε η αοριστία αυτή θα τελειώσει; Δεν γνωρίζουμε τι σκέπτονται οι Άγγλοι. Σφάλλουν όμως, αν νομίζουν ότι με ατέρμονες συζητήσεις και συνεχείς αναβολές της ανακήρυξης της ανεξαρτησίας θα μπορέσουν να επιτύχουν επιβολή των όρων τους. Απατώνται επίσης, αν νομίζουν ότι ο χρόνος, η ανεργία και η οικονομική δυσπραγία του λαού μας, αποτελούν γι' αυτούς σύμμαχο στην προσπάθεια τους, να επιτύχουν σε παράλογες αξιώσεις.

Αλλά τι θα πράξουμε εάν οι Άγγλοι ενώ δεν θα επιτυγχάνουν στις αξιώσεις τους, θα επιδιώξουν να παρατείνουν για πολύ τις συνομιλίες ή τερματίζοντες τις θελήσουν να συνεχίσουν επ' αόριστο την παραμονήν τους στην Κύπρο;

Νομίζομεν ότι είναι πολύ αργά για να επιτύχουν παράταση του αποικιακού καθεστώτος στην Κύπρο.

Το αποικιακό καθεστώς ήδη καταλύθηκε και δεν μπορεί πλέον να αναβιώσει. Αν οι συνομιλίες μας δεν καταλήξουν προσεχώς σε συμφωνία και έτσι θα συνεχισθεί το αδιέξοδο, τότε θα βρεθούμε στην ανάγκη να καλέσουμε το λαό σε πολιτική ανυπακοή προς τη Βεττανική Κυβέρνηση. Και θα αναλάβουμε αγώνα να εγκαθιδρύσουμε οι ίδιοι την Κυπριακή Δημοκρατία, η οποία θα λειτουργήσει βάσει του συντάγματος που έτυχε επεξεργασίας με βάση τις συμφωνίες της Ζυρίχης και του Λονδίνου. Αποτελεί τούτο πραξικόπημα; Όχι, απαντούμε. Αποτελεί εφαρμογή των Συμφωνιών, τις οποίες οι Άγγλοι δεν μπορούν να αγνοήσουν ή να ανατρέψουν".

Η ομιλία του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου προκάλεσε την αντίδραση, όχι των Άγγλων, αλλά του Κουτσιούκ. Γιατί ο Αρχιεπίσκοπος είχε μιλήσει για συνέχιση του αγώνα "με το ίδιο περιεχόμενο" και ότι

"ο εθνικός αγών ουδέποτε εξαντλείται και ουδέποτε τερματίζεται".

Παρόλο που ο Αρχιεπίσκοπος είχε τονίσει ότι "θα προχωρήσωμεν εις το έργον τούτο (της ανασυγκρότησης) εν συνεργασία μετά των Τούρκων συνοίκων μας, μετά των οποίων επιθυμούμεν ειρηνικήν και αρμονικήν συμβίωσιν" ο Κουτσιούκ, την ίδια μέρα εξέδωσε ανακοίνωση στην οποία ανέφερε ότι οι Τούρκοι τίποτε το κοινό δεν είχαν με τους Έλληνες στον αγώνα της ΕΟΚΑ.

Εκείνο όμως που ενόχλησε περισσότερο τον αντιπρόεδρο ήταν η προειδοποίηση για πολιτική ανυπακοή, στην οποία διέβλεψε επιδίωξη κατάργησης των συμφωνιών της Ζυρίχης και του Λονδίνου.

Αυτή ήταν η πρώτη εκδήλωση δημόσιας σύγκρουσης μεταξύ του Προέδρου και του αντιπροέδρου πριν ακόμα αναλάβουν επίσημα στα καθήκοντα τους.

Στη δήλωση του ο Φαζίλ Κουτσιούκ εξήγησε γιατί διαφωνούσε με τη δήλωση του Προέδρου:

"Για αρκετούς μήνες εργάστηκα σκληρά για την επίτευξη συμφωνίας σε διάφορα σημεία, τόσο μεταξύ των δύο κοινοτήτων όσο και με τη βρετανική, ελληνική και τουρκική Κυβέρνηση.

Τώρα ότε μόνο μερικά εμπόδια έχουν απομείνει στο δρόμο μας, ο Αρχιεπίσκοπος προέβη σε ένα τελεσίγραφο και αντιμετωπίζομε την απειλή πολιτικής ανυπακοής, η οποία δεν σημαίνει τίποτε άλλο, παρά το βύθισμα της νήσου σε πλήρες χάος, αναταραχή και ενδεχόμενα σε εμφύλιο πόλεμο.

Φρονώ ότι το τελεσίγραφο αυτό δεν συνέβαλλε στην ατην ατμόσφαιρα συμβιβασμού και κατανόησης και δημιούργησε μια νέα κατάσταση για τους Τούρκους της Κύπρου.

Δεν βλέπουμε στο τελεσίγραφο αυτό παρά μια απόπειρα να ριφθούν οι Συμφωνίες της Ζυρίχης και του Λονδίνου στη θάλασσα και να επιρριφθεί συγχρόνως η ευθύνη γι' αυτό σε άλλους.

Μια εκστρατεία πολιτικής ανυπακοής είναι για μας απεχθής και δεν αποτελεί παρά άμεση απειλή των

δικαιωμάτων μας, τα οποία προνοεί η Συμφωνία της Ζυρίχης.

Είναι μάταιο να ισχυρίζεται κάποιος, όπως πράττει ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος, ότι οι πρόνοιες των συμφωνιών της Ζυρίχης και του Λονδίνου θα εφαρμοσθούν "διά της αναλήψεως αγώνος προς εγκαθίδρυσιν της κυπριακής Δημοκρατίας, η οποία θα λειτουργήση βάσει του Συντάγματος, το οποίον έχει τύχει επεξεργασίας επί τη βάσει των Συμφωνιών αυτών", διότι το Σύνταγμα είναι χωρίς σημασία εκτός και μέχρις ότου οι Συνθήκες Εγγύτησης και Συμμαχίας υπογραφούν ταυτόχρονα με την υπογραφή του Συντάγματος.

Είναι πρόδηλο σε μας ότι οι τουρκικές ανησυχίες αναφορικά με τις πραγματικές ελληνικές προθέσεις είναι απόλυτα βάσιμες και υπό το φως των δηλώσεων του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου καλούμε τις εγγυήτριες δυνάμεις να λάβουν όλα τα αναγκαία μέτρα, ώστε να καταστήσουν αδύνατη την καταγγελία των Συμφωνιών της Ζυρίχης και του Λονδίνου.

Μια εγγύηση είναι τώρα επιβεβλημένη. Στο λαό πρέπει να παρασχεθεί επαναβεβαίωση, ότι οι φόβοι του δεν θα επαληθεύσουν και ο μόνος τρόπος για να γίνει αυτό είναι η χωρίς αναβολή άφιξη στην Κύπρο των Ελληνικών και Τουρκικών στρατευμάτων. Φοβούμαι ότι μια και αυτά τα μαύρα νέφη της δυσπιστίας αρχίσουν να συγκεντρώνονται στον ορίζοντά μας, θα είναι δύσκολο για όλους μας να έχουμε τη λεπτή αυτή κατάσταση υπό τον έλεγχο μας.

Διαβεβαιώ την πρόθεση και επιθυμία της τουρκικής κοινότητας να εφαρμόσει τις συμφωνίες της Ζυρίχης και του Λονδίνου στο σύνολο και χωρίς παραλλαγές και να συνεργασθεί με την ελληνική κοινότητα για την εφαρμογή των συμφωνιών αυτών υπό το πνεύμα υπό το οποίο αυτές έγιναν.

Πρέπει όμως να καταστεί αντιληπτό ότι δεν μπορούμε να συνεργαζόμαστε με εκείνους οι οποίοι θεωρούν τις συμφωνίες αυτές "ως έπαλξιν διά νέους αγώνας".

Προειδοποιώ όλους τους ενδιαφερομένους ότι η

τουρκική κοινότητα δεν αναλαμβάνει οποιανδήποτε ευθύνη για ο,τιδήποτε συμβεί, εάν οι συμφωνίες αυτές, ή μέρος τους υπονομευθούν ή ανατραπούν με δηλώσεις όπως αυτές, τις οποίες ανέφερα πιο πάνω".

Πίσω από την αντίδραση αυτή του Κουτσιούκ βρισκόταν ο υπαρχηγός του αντιπροέδρου και στενός του συνεργάτης, ο τυπικά υπ' αριθμό δύο ηγέτης των Τουρκοκυπρίων, αλλά στην ουσία ο εγκέφαλος της πολιτικής των Τουρκοκυπρίων Ραούφ Ντενκτάς.

Ο Αρχιεπίσκοπος είχε ενημερώσει τον Αντιπρόεδρο Κουτσιούκ για την ομιλία που θα έκανε και εκείνος ενημέρωσε με τη σειρά του τον Ντενκτάς.

Πριν ο Αρχιεπίσκοπος εκφωνήσει την ομιλία του ο Ντενκτάς έγραφε στην εφημερίδα του "Νατζιάκ" (πέλεκυς) την οποία εξέδιδε:

"Τι θα συμβεί, εάν ο Μακάριος τερματίσει τις διαπραγματεύσεις; Θα επαναρχίσει η τρομοκρατία; Θα ετοιμασθούν νέα σχέδια εναντίον των Αγγλων και των Τούρκων ή ως μερικές ελληνικές εφημερίδες υπαινίσσονται, ο Μακάριος και ο Κουτσιούκ θα ανακηρύξουν οι ίδιοι την Δημοκρατία; Είναι σαφές ότι ο σεβαστός αρχηγός μας (Κουτσιούκ) δεν θα διαπράξει τέτοιο σφάλμα, διότι τούτο θα σήμαινε την κατάργηση όλης της συμφωνίας της Ζυρίχης και την απεμπόληση όλων των δικαιωμάτων, τα οποία ανεγνωρίσθησαν στους Τούρκους.

Η παρελκυστική τακτική, την οποία υιοθέτησαν οι Έλληνες αποσκοπεί στο να καταπονήσει τους Αγγλους και να προκαλέσει οικονομικά ερείπια στους Τούρκους. Εάν κατά την ομιλία του σήμερα που αναμένεται με ενδιαφέρον ο Μακάριος καθορίσει πορεία, η οποία στερεί τους Τούρκους από τα δικαιώματα τους από τη συμφωνία της Ζυρίχης, η τουρκική κοινότητα θα ανακόψει την πορεία αυτή και θα ενεργήσει θεωρώντας ως δεδομένο ότι έφθασε η ώρα να αποφασίσει αυτή για την τύχη της".